

ഭാരതത്തിന്റെ ആദ്ധ്യാത്മികജ്ഞാനവും സാംസ്കാരികപൈതൃകവും പരിപോഷിപ്പിക്കുകയും പ്രചരിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന മഹദ്ഗ്രന്ഥങ്ങൾ, അവയുടെ മൂല്യവും വ്യക്തതയും ഒട്ടും ചോർന്നുപോകാതെതന്നെ, നൂതന സാങ്കേതികവിദ്യ ഉപയോഗിച്ച് പരിരക്ഷിക്കുകയും ജിജ്ഞാസുകൾക്ക് സൗജന്യമായി പകർന്നുകൊടുക്കുകയും ചെയ്യുക എന്ന ശ്രേയസ് ഫൗണ്ടേഷന്റെ ലക്ഷ്യ സാക്ഷാത്കാരമാണ് ശ്രേയസ് ഓൺലൈൻ ഡിജിറ്റൽ ലൈബ്രറി.

ഗ്രന്ഥശാലകളുടെയും ആദ്ധ്യാത്മിക പ്രസ്ഥാനങ്ങളുടെയും വ്യക്തികളുടെയും സഹകരണത്തോടെ കോർത്തിണക്കിയിരിക്കുന്ന ഈ ഓൺലൈൻ ലൈബ്രറിയിൽ അപൂർവ്വങ്ങളായ വിശിഷ്ടഗ്രന്ഥങ്ങൾ സ്കാൻ ചെയ്ത് മികവാർന്ന ചെറിയ പി ഡി എഫ് ഫയലുകളായി ലഭ്യമാക്കിയിരിക്കുന്നു. ഇവ കമ്പ്യൂട്ടറിലോ പ്രിന്റ് ചെയ്തോ എളുപ്പത്തിൽ വായിക്കാവുന്നതാണ്.

ശ്രേയസ് ഓൺലൈൻ ഡിജിറ്റൽ ലൈബ്രറിയിൽ ലഭ്യമായ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ വ്യക്തിപരമായ ആവശ്യങ്ങൾക്കുവേണ്ടി സൗജന്യമായി ഉപയോഗിക്കാവുന്നതാണ്. എന്നാൽ വാണിജ്യപരവും മറ്റുമായ കാര്യങ്ങൾക്കായി ഇവ ദുരുപയോഗം ചെയ്യുന്നത് തീർച്ചയായും അനുവദനീയമല്ല.

ഈ ഗ്രന്ഥശേഖരത്തിന് മുതൽക്കൂട്ടായ ഈ പുണ്യഗ്രന്ഥത്തിന്റെ രചയിതാവിനും പ്രകാശകർക്കും നന്ദി രേഖപ്പെടുത്തുന്നു.

ശ്രേയസ് ഓൺലൈൻ ഡിജിറ്റൽ ലൈബ്രറിയെക്കുറിച്ചും ശ്രേയസ് ഫൗണ്ടേഷനെക്കുറിച്ചും കൂടുതൽ വിവരങ്ങൾ അറിയാനും പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ പങ്കാളിയാകാനും ശ്രേയസ് വെബ്സൈറ്റ് സന്ദർശിക്കുക.

THE
YÔGÂMRITATARANGINÎ
OF
SRÎ-NÎLAKANTATÎRTHASWÂMÎ

श्रीनीलकण्ठतीर्थस्वामिकृतिः
योगामृततरङ्गिणी ।

प्रसाधकः
सज्जनकृपाकाङ्क्षी शिवप्रसादः ।

(*Second revised edition*)

Printed by A. C. Chakravarty at the Mahamandal Shastra
Prakasak Samiti, Ltd., Press, Benares Cant.
and Published by the Sivaprasada.

1910

BAJWADA SHETHSERI,
Baroda, 30th March 1910.

To

SWAMI NILAKANTHA TIRTHA.

DEAR SIR,

I acknowledge with great pleasure the receipt of the books sent by you as a present. The books contain verses—really the work of a great learned Pandit. The lovers of Sanskrit language would indeed derive merit from it. These books are valuable to me as they would be the treasures of my own poor library.

Expressing my thanks for this present.

I remain,

DEAR SIR,

Yours faithfully,

NARHARISHANKER

SHIVSHANKER SHASTRI, B. A.

Sanskrit Teacher, Baroda High School.

FRANKENMUTH,

MICH,

September 2nd, 1905.

DEAR SIR,

I cannot describe the delight that I feel over those two most precious booklets of yours which I got yesterday. Being the works as well as the gift of an eminent sage of India, these booklets will always remain priceless treasures of my library. Especially do I value the *Yogamritatarangini*; the subject interests me deeply.....I thank you a thousand times for your beautiful present.

Yours most truly,

(Sd.) J. J. MEYER,

Prof. Dept. of Sanskrit,

The University of Chicago, U. S. A

दक्षिणापथस्यसरस्वतीगृहमिति प्रसिद्धपन्तलन्तुराजवंशावतंसविद्वन्मू-
र्धन्यपूर्वाषाढासंभूत श्रीयुत सि० रामवर्मराजानां प्रशस्तिः—

असितगलयतीन्द्र ? त्वत्कृतिः सत्कृताऽलं जयति कविकुलेन्द्रैः सादरं
मेदुरार्था । मम नयनपथं च प्रापिताऽद्य त्वयैव प्रतिनवपदयोगप्रक्तकौतू-
हलैषा ॥ वैदुष्यं प्रकटीकृतं परमहो सीमातिगामि त्वया सर्वस्मिन्वषयेऽप्यन-
न्यकश्चिन्तावैदग्ध्यसाधारणम् । तत्तद्वाकरणाप्रयोगपरम प्रौढिप्रकाशोदयात्कि-
ञ्चिज्जर्मनसापि दुर्गहतरा सैषाकृतिस्ते यतः ॥ २ ॥ सुप्रिङ्गन्तपदचित्रमेल-
नमहत्तरार्थघटनाविधिस्फारणाटवहठाद्विपाटितकर्षोन्द्रगर्वागिरिकूटकः । अद्य
सम्यगिह मामकीनहृदि भूरिमोदपरिवर्द्धनस्त्वं हृदाऽसि मम परिहृतप्रकर
मस्तकस्थितिमनीयथाः ॥ ३ ॥ योगाभ्यासविधानमार्गपरमप्रावीण्यमप्युच्चकै-
स्तत्तद्वैवतभक्तिपूर्वकमहास्तोत्राणि चाहो तव । अद्वैताख्यनि सर्वलोकगहने
सञ्चारचातुर्यं सर्वं चैतदनन्यसूरिसुलभं वर्धति सर्वोपरि ॥ ४ ॥ प्रतिपत्तप्रेषणे
तु विलंबोऽकारि यन्मया । तत्कारणं शृणुष्याद्य वक्ष्ये सौजन्यभूषणः ॥ ५ ॥
त्वत्त्रिर्मतप्रचुरपद्यमहार्थचिन्ताजाजायमानरसणायसंसिंधुमग्नः । तज्जन्य-
कोमलतरङ्गगणापविद्धः कालस्य किञ्चिदपि नैवगतिं व्यञ्जानाम् ॥ ६ ॥
पुस्तकस्य त्रयं त्वादौ लब्धमद्य चतुष्टयम् । देवस्तुतिज्ञानयोगप्रश्नोत्तरमनू-
ल्कटम् ॥ ७ ॥ स्वद्वारासवेशानभिज्ञं संशेते स्म मनो मम किंनामकं कथं वा
ते हस्तस्य च भवेदिति ॥ ८ ॥ संपूर्वाजन्त शीङ्धातुः सुबन्तो मा स्पृशेद्यथा ।
तथा विविच्य वक्तव्यं सर्वं च प्रेरणान्सम ॥ ९ ॥

(ग)

महाराज राजश्री-

बि.ए.बि.एल् विरुदशालिविद्वद्वर एस्-वेङ्कटरमणार्थमहोदयानां प्रशस्तिः-

आर्याः श्रीनीलकण्ठयामित्रयाः ॥

सविनयनतिशतनिचितं तत्रभवत्प्रीतयेःस्तु पत्रमिदम्

श्रीवेङ्कटरमणेन प्रणमपुरस्कारतो लिखितम् ॥ १ ॥

अतियाताः षणमासाः प्राप्य भवत्प्रेषितं हि कोशयुगम् ।

कार्यभरात्प्रतिलेखे क्षन्तव्यमिदं महन्ममालस्यम् ॥ २ ॥

विज्ञानौचित्यवतां सकलकलारत्नशिखरिणां भवताम् ।

काव्ये गुणदोषाणां सर्षपतुल्या विवेचने कोऽहम् ॥ ३ ॥

श्रीनीलकण्ठकृपया हरिभक्तिमखन्दपूरिता काचित् ।

सौभाग्यबहुलहरी श्रीयोगामृततरङ्गिणीस्रवति ॥ ४ ॥

श्रुतिमधुराणि नितान्तं सर्पाद्वि ज्ञानप्रदानि परिशील्य ।

रचनानि तत्रभवतां सम्मोदसमुद्रमग्नेऽहम् ॥ ५ ॥

बलवन्तमा हि वाञ्छा तथापि मे मानसेऽस्ति विज्ञातुम् ।

विदितोऽभूवं कथमिति तादृक्षाणां महोपसां भवताम् ॥ ६ ॥

माग्यविशेषोऽकाण्डे करुणा वा कुमुदबन्धुचूडस्य ।

मध्यस्थसखिमणोर्वा कस्यापि भवेदपुष्टादेतत् ॥ ७ ॥

सौहार्दमत्रभवतामुपलभ्यानन्दतुन्दिलं स्यान्तम् ।

लेखप्रतिलेखमुखाद्विधर्षतां तदिति शङ्करं नेमि ॥ ८ ॥

Triplicane, Madras : }
22nd March 1906. } (Sd.) S. BENKATARAMANAN.

श्रीहरिभजनामृतम् ।

श्रीहरिः सर्वम् ॥ श्रीम् ॥ श्रीमन्नारायणपदतलद्वन्द्वमद्वैतकन्दं सर्वैकल्लव
खन मतिवराहात्मना चानुभुङ्क्ष्व । एवंकारे भवसि हि सुखो नित्यतृप्त्य
मीतो यत्राद्याच्छां सकलय ततः पूर्णकामोऽप्यहं त्याम् ॥ १ ॥ श्रुण्वींभावं
विभुपर्दामितो वर्तितुं शमारसोतर्व्यष्ट्येषोऽङ्गालिकनयनवेद्याव विष्णो तदे-
नम् । त्वद्धामैत्येति न पुनरतो देहमित्यूचिषे यद्वीतायां श्रव्यपलसुभगं-
भावुकाभोगभोग ॥ २ ॥ साक्षाद्द्रष्टा त्वमिति सकलस्यापि साक्षीति वित्तः
सत्येवं सज्जननगणिमिहेद्भो कथा मा दृथाज । मामुद्धर्तुं प्रतिनवसुधा-
द्वादिनेत्राञ्चलेन त्वं जन्मा१०न्धोऽर्थसकरुणया त्वां प्रपद्ये तदेकम् ॥ ३ ॥
श्रीकृष्णस्मृत्यपचितिकृते ११चूर्णपेषं पिनाष्टि स्वाच्छन्द्येनाशयकथितबीजं
कृती यः स एषः । इत्यालोच्य प्रकृतजननोपक्रमं सेव्यते यो दूर्वाकाण्डप्रति-
निधिरुचिर्मां स्वभू रक्षतात्सः ॥ ४ ॥ मायामात्रं तव वपुरिति ज्ञायते
मोपते यत्तत्राकृष्टं भवतु भगवद्विषयतो दर्शयान्यत् । श्रन्वर्थं कुर्वज
निरुपमं नाम माधोति पश्चात्कार्यं जाने वचनविरतं युज्यते लिप्सितं
यत् ॥ ५ ॥ ब्रह्मीभूय त्वयि तनुलये ज्ञानवाचिर्विभागे संविद्रूपे सपदि
विलयं याति कैवल्यकन्द । विष्णोरैक्यं १२त्वज निधिनिधायं निदध्य
स्थितोऽयं यत्तद्रूपं प्रणतवृद्धयाकूतकल्पद्रुकल्प ॥ ६ ॥ १३परम्यं मे निखिड-

१ ईतो = गतः ॥ २ इण = गतौ ॥ ३ तूष्णींभूय ॥ ४ मारसोतः = कामजनक ।
शु-प्रसवैश्वर्ययोरित्यस्मानृच् ॥ ४ आशास्तेऽर्थयते वाष्टि । इति भट्टमल्लः ॥
५ वज्र्युपलः = इन्द्रनीलमणिः ॥ ६ भोगः = शरीरम् ॥ ७ ज्ञातः ॥ ८ गणं =
गणनम् ॥ ९ इदं = ईश ॥ १० यसु-प्रयत्ने ॥ ११ चूर्णवर्तित्यनष्टि,
शुष्कचूर्णेत्यादिना पिषेर्णमुल् ॥ १२ निधिरुचिधाय (निधि-निधायम्) ॥
१३ परमत्वं, श्रेष्ठम् ॥

सहजानन्दसन्दोहदायिन्साक्षात्कर्तुं खननमुदितं यत्स्वयाऽगाधबोध । उत्खातुं
 हृद्भुवमयमपास्योपलं देहसंज्ञं धीकुट्टालैर्यसति तदिदं धारय स्वे महिम्नि
 ॥ ७ ॥ १ उद्बुद्धैर्युपकृतिदलच्चक्रजालेषु विष्णुं कृत्वा मूलादिषु विधुसुधाधोऽ
 रणीदिग्धगात्रम् । सन्दध्यां त्वां मयि कुरु कृपां तत्सुराद्विस्विकाग्निभूयात्प्र-
 त्यक्षितहरिपदेऽयं शिष्ययत्ताविहीन ॥ ८ ॥ सामञ्जस्यं भजति नहि ते
 भेददृक्कादृशेषु त्वचाशेषु स्फुरणमुखमात्रात्मकं श्रीनिवास । इत्यस्मान्मां
 प्रबल करुणाधिष्ठितः संप्रपायाः प्रह्लादं ॥ ९ ॥ प्रकृतिमदुलं त्वत्पदं धारये-
 यम् ॥ १० ॥ श्रीमद्विष्णोरमलचरितान्येव सेवेत नान्याद्यावत्तावत्सुखमदमृत-
 मून्यत्र दुःखी य एषः । श्रुत्या युक्त्याऽप्यनुभवबलेनाच्युतं यत्सदाऽहं वेदम्या-
 त्मत्वेन तु करुणया मे क्रिया नित्यसौख्यम् ॥ १० ॥ कर्तुं मेऽनुग्रहमुपनिष-
 न्मात्रगम्ये विभौ मन्त्रैजानन्दत्वत इह ॥ चिच्छृण्वत्यहं तद्विवेक्तुम् । शक्तो न
 स्यामपि च भगवन्नो मया कदाते तत्काले तस्मादिदममव सदानन्दसान्द्रस्व-
 रूप ॥ ११ ॥ कार्याकार्यापदविरचनं यद्वक्षुवाकरोस्त्वं भक्त्यार्थं तत्तव करु-
 णया ज्ञातमेतेन भूमन् । यस्यत्यस्माच्चित्रचरणादासं भवान्माऽऽवितुं यत्सर्व-
 त्याद्यां शरणमयते त्वद्भिरं सर्वथाऽयम् ॥ १२ ॥ भक्त्या यद्यत्कृतमभिहितं
 तत्तदिष्ट्यै तवेति स्तोमि त्वां नो १० चरित इह संनह्यते बालिशेन । जाय-
 न्तेयादिकमुनिगिरा बुध्यतेऽशक्यताऽत्र श्रीवैकुण्ठेश्वरं दनुजहन्ते प्रसीद
 प्रसीद ॥ १३ ॥ चित्ताम्भोजे मम चिरम११टाढ्यां कुख्याच्युत त्वं का हानि-
 स्तत्कठिनमिति किं गोपिकानां ११व नास्य । योगाभ्यासादपि तु मसृणं
 पश्य पश्यात्मयोने नत्वाष्टाङ्गैः १३पृणाति तदयं मा बिलंबस्व लेशम् ॥ १४ ॥

१ उद्बुद्धेश्वरी=प्रबुद्धाशक्तिः ॥ २ परम्परा ॥ ३ अप्रमेय । (अपरिच्छे-
 द्य) ॥ ४ वा=इव ॥ ५ स्वभावकोमलम् ॥ ६ अमृतं सुवत इत्यमृतमूनि ।
 ब्रह्म-प्राणिगर्भविमोचने ॥ ७ परिणन्तु मिच्छति ॥ ८ यमु-पयत्ने ॥ ९ मा=
 माम् ॥ १० महिमगशने नह्यते । पा० ॥ ११ अटनम् ॥ १२ व=इव । वं
 प्रचेतसि जानीयादिवार्थं तु तदव्ययम् । इति काशः ॥ १३ पृण-तर्पणे,
 अग्निं पृणाति पृणाति द्विजदेवतांश्च । इति कविरहस्यम् ॥

कश्चित्स्त्रिधाऽजनगिरिसमं त्वां गृणातीह तद्वच्चन्द्राङ्गश्रीमुषमितर एकः
 कलायाभिरामम् । देव त्वाऽन्यः कवयति घनाभं परो नीलकंठोवाप्रख्यं
 परमनुपमं सोऽयमीश प्रसीद ॥ १५ ॥ नीलपीवोपमितिकथनं मामकाख्या-
 शुतौ ते ध्याकारः स्यान्मम विषयको नीलकंठाद्गुग्धात् । इत्येव श्रीकमन न
 भवानन्यथा चिन्तयेन्मां यत्कल्याणात्मकपरशिवध्यानधिष्यामलात्मन् ॥
 १६ ॥ कैवल्याख्यां सुखकणकरालां समाप्यैष संस्थां नचन्दभूयः स्वभुवम-
 यमित्यात्मनाथो भवान्निष्कम् । तूष्णीमास्ते वदतु भगवांस्तच्चिदानं चिकित्सां
 कुर्या विष्णोः परकण्ठया नो विलंबं सहेऽहम् ॥ १७ ॥ जाने शार्ङ्गिच खलु
 भवतेऽकिंम्यन्नानाशयं यज्जानेऽभीष्टां रचयितुमहो शकुयां प्रकारिकां ते ।
 अग्रे भूत्वा वद कण्ठया तत्कथञ्छिद्यतिष्ठे भक्त्याऽऽ मां नपरशरणा मे
 प्रसीद प्रसीद ॥ १८ ॥ भो भोः शौरे मम शिरसि दमदध्नुक् क्षिपाकर्मणं ते
 हस्तं कृत्वा शमय भगवन्वृद्धं जं त्वां प्रणीमि । भूया भूया नतिमपि किरचे-
 न्दवस्मेर विष्णो नातेऽन्यस्मै प्रभवति जडोऽभीष्टमन्तानशाखिन् ॥ १९ ॥
 कोऽन्यो मावेद्विधुपदसरोजातनिष्यन्दमाध्याऽध्यदभृङ्गं वद वद हरे श्रेय-
 माहो ममैकम् । सर्वेशत्वक्षतिकरमिदं मा यद्यो वाच विष्णो किन्त्वेनं
 भोः प्रणतशरण त्वं प्रयाया मुकुन्द ॥ २० ॥ वाचाऽराद्धत्रिभुवनपतिर्मे
 क्षिप्तस्यार्था १० ईदृष्टे विष्णुं नान्यं कथत इह भो त्वत्स्मृतस्संस्कृतायुः । तत्त्वं
 कूलकपकण्ठयाऽऽधूर्गितान्तार्गिरिः सन्कुर्या नोऽनुपहमजगतिस्त्वां विना
 कुत्रचिन्न ॥ २१ ॥ नैवात्मा च प्रिय इति भवान्यत्वभाणीत्वभृत्यं वार्हस्यत्यं
 स हव भगवंस्तन्मया वा न भक्तिः । किंवा मेऽस्य प्रविश हृदयं शोधयार्द्रं
 न चेत् ११ त्कारो १२ रुच्याऽस्त्वज तव तदानन्ददोष प्रसीद ॥ २२ ॥ देवः
 कृष्णायत इति नहि क्वापि कोऽपि स्वभृत्यप्रेमावेशात्स्वकर्महिमसंप्रापसे

१ रमाकामुक ॥ २ सौख्यलवतुङ्गाम् ॥ ३ ऋव-स्तुतौ ॥ ४ अक्षुद्राभि-
 प्रायम् ॥ ५ क्रियाम् । गवुत् ॥ ६ सद्द्रेहिद्विषाकर्मठम् । (कर्मणः कर्मणि
 कृश्ल ; अण्) ॥ ७ लुभ्यदभमरम् ॥ ८ वाक् ॥ ब्रह्माणी वचनं वाचा । इति
 कोशः ॥ ९ क्षीणस्य ॥ १० ईड-स्तुतौ, अदा० आ० य ॥ ११ कारिः=क्रिया ॥

यत्ततोऽहम् १३लभं लभं १४रमतिजनकामोदमेनं नुवंस्त्वां नामं नामं बद्ध-
 बुद्धिर्भवामि ॥ २३ ॥ त्वद्बद्धात्मऽस्म्यजय १भरिमासक्तिमुत्सार्थं विष्णो न
 स्थ्यान्मे मतिरिति सकृदस्तुयुग्मे मुरारे । कालोऽयं मां सुखयितुमिदानीं
 तवेहादृष्यात्मचैदास्यं चेद्भवति विफला गोत्युदीता प्रतिज्ञा ॥ २४ ॥
 हृन्माठ्यैर ननु रुजति मे त्वन्नियिष्टं व्यथाख्यो र्हिंसीरस्तं जहि सुखय
 भो माऽतिदुर्लभरूप । वेलालंघिप्रतरलमुधाऽस्तिभिर्गंभोरिमाऽथो भूयादस्ये-
 त्यज विवरग त्वां मुदा संपपद्ये ॥ २५ ॥ यैकुण्ठेत्तामुरभिरयथास्थित्यश्च
 मानस्यतृणं इतर्णात्यस्य प्रदिशतु तथाऽऽनन्दमन्तानघन्धम् । तत्ते सौख्य-
 प्रसविपदयंयम्यमानान्तरंगो हे विष्णो त्वां निग्निलजनहृत्साक्षिरूपं भजामि ॥
 २६ ॥ विध्वंघ्रयुत्या मुरपुरभरीस्वर्धूकेशवेशभश्यन्मन्दारकसुर्गभिला
 विष्णुपत्न्याणिरज्जुः । जातेहत्यान्यवत इति यन्नात्र चित्रोयते तत्त्वन्माहात्म्यं
 गणनविषयं नेति हे स्वारतीढ्य ॥ २७ ॥ लीलामूर्तिग्रहणमिह ते मादृशत्राण
 मेकं हेतूकृत्य प्रकृतमिति सचिश्चयः किं न तद्वत् । ओङ्कारं वा श्रवणविषयी-
 कुर्वथो नेति वाचं वन्देऽहं त्वां जननहर जञ्जन्यमानादरेण ॥ २८ ॥ ८भास-
 न्तान्तःपुरुषमुपतिष्ठे हरिं दीप्रमुच्चैर्भानुर्यच्छायुपगमविधौ राजमागंयते
 हि । अस्मात्स्वप्नीत्युदयजनकं नास्ति यत्तन्मुरारे पूर्णानन्दं वितर भगवन्दास-
 मेनं प्रपाहि ॥ २९ ॥ हस्तग्राहं चरणकमलं वैधवं मानसाख्ये कासारैःस्य
 क्षिपतु भगवन्नर्षिष्टराहो भवेत्का । सेनायं स्यात्परमसुकती निश्चयेन त्रिधन्य-
 स्तस्माद्याच्छां मम सफलयन्द्रेत्यनुज्ञां नमस्ते ॥ ३० ॥ हरिः ॥ शिशुसंज्ञमुनी-
 न्द्रपादपीठायितमूर्ध्नाऽसितकन्धरेण सूक्तम् । मुरभिद्भुजनामतं हृदन्तः कुक्ते
 यः स समाप्तकाम उक्तः ॥ ३१ ॥

॥ इति हरिभजनामृतं समाप्तम् ॥

१२ इष्टा ॥ १३ लब्ध्या लब्ध्या ॥ १४ रमतिः=कामः (आगादिकः) ।
 १ भरिमा=कुटुम्बम् ॥ २ मनोमुनिम् । (गंगादित्वान्माठ्यः) ॥
 ३ दुष्टः ॥ ४ स्तिभिः=ममुद्रः ॥ ५ अमानस्यं कृच्छ्रकष्टम् इति कोशः ॥
 ६ तृणुभक्षणे ॥ ७ कल्पोद्भवति । पा० ॥ ८ भासन्तः सूर्यः ॥ ९ नष्टिर्नाशः ॥

अथ विधुनवसुधाकरीप्राभ्यते ।

हरिः ॥ कल्याणं वितरतु शेरियाद्वादीप्रायेतस्मै प्रणतभवार्दने । हयास्यः ।
 यत्प्रोत्थाऽपर इव मोष्यतिर्भवेत्सोऽप्यं कान्तेन हि लघु १ किम्पचानवाग्यः ॥ १ ॥
 स्वत्वेनाच्युतमनुभूय मुक्तिर्लोभं स्यारोक्तुं मम १ वपलाधर्माप्रिसेवा । निःश्रे-
 णीभवतु सदेति ३ कामिताप्तिस्वः कन्याधिपमजमन्यहं प्रपद्ये ॥ २ ॥ सिष्णा-
 सुर्विधुककणामतोदराशवस्यङ्ग ४ स्वजनभियार्द्राभिद्रूपः । यद्विष्णो
 इभ्यर्णिसमुत्पदुःसहार्चिर्निस्तप्तः स्वयमपि नित्यभक्त एषः ॥ ३ ॥ संपूर्तं
 अधुमथनास्य दुःखपङ्कं ७ नासाद्वाद्द्वयसमिवाशु पात्यते माम् । ने याप्या-
 ऽमृतकणैष काल ऐदम्पर्यं यद्भवतु न तद्वचेऽतिभूष्य ॥ ४ ॥ विष्णो त्वाद्दि-
 हरणयोग्यमास्तुणीयं स्वान्तांभोरुहि इतलिमं ममास्मि वृत्त्या । भोगीन्द्रप्रति-
 कृतिर्कं विधित्सुरन्तः स्थित्वा मामवतु भवात्रतीशसेतः ॥ ५ ॥ आपीयाच्युत
 तव कीर्तनानि साक्षादैकात्म्यप्रसविसमाधिवारिसुन्ति । अस्यान्तःकरणसमा-
 ख्यचातको मे ने १० माङ्गलेद्विपर्यावर्षाब्धतोऽव माऽज ॥ ६ ॥ शार्ङ्गिस्तेजय-
 ककणाकटाक्षधारा स्वर्णया मयि सहपाठवीथिमेतु । श्रीकंठाह्वय इति चैष
 तत्कृतेऽहं विध्वर्त्ता दध उरुगोत ते समर्चाम् ॥ ७ ॥ शोणांभोरुहसखमन्त्रि
 तेऽज भूयात्कारुण्यभिधमकरन्दबिन्दुसान्द्रम् । ११ यत्स्वादे हृदयमधुवतो
 मदीयो विष्णो स्यास्वन्नुभविता सुखं सदैव ॥ ८ ॥ १२ स्वेत्ताऽऽयल्लकृश-
 तान्तरङ्ग एष त्वां सेवेऽच्युत ककणातरङ्गिताक्षम् । तद्वेवोद्धर पर मानसेश-
 शावं वाधान्धोर्मम नवमेघगोत्रगात्र ॥ ९ ॥ १३ वैदेहीहृदयरुहप्रलीनकाले-
 यारक्तोरसि तव नादधा गुहं किम् । कारुण्यात्तदिति न च प्रयोजनार्थं शङ्के

१ क्षुद्रगिरा ॥ २ चपला कमला ललामरिति विषयः ॥ ३ प्रापूर्णावधु-
 महमन्वहमिति पा० ॥ ४ भयं भियेति शब्दार्णवः ॥ ५ भिद्रं वज्रम् ॥
 ६ अरणिः=सूर्यः ॥ ७ परिमाणे द्वयसत् ॥ ८ धिस्तारयेयम् ॥ ९ तलिमं
 कुट्टिमे तस्य इति २० मा० ॥ १० मार्त्त-काङ्क्षायाम् ॥ ११ आहारो
 भोजनं स्वाद इति हलायुधः ॥ १२ आयल्लकमुत्कण्ठा । इति यादवः ॥
 १३ हृदयं चित्तवत्सोरिति कोशः ॥

सत्कुरु कृपयेममेवमेव ॥ १० ॥ चिन्मुद्राविवृतनिजस्वभावदाढ्यं कर्तुं मां
 भवतु कपाटदृष्टिपातः । श्रीश त्वां शमयधनांतरब्जभृगं सौषुप्ते पथि
 विधिवत्समर्हयामि ॥ ११ ॥ श्रीशेक्षार्जुदतयजानुकूल्यवार्धव्यावाधाकषि-
 तकषायितान्तरंगम् । संस्कर्तुं जनिहर सैष तत्प्रसन्नस्त्वं विष्णो वितर
 तवानतिं दधाति ॥ १२ ॥ उद्यत्कोट्यगणकविच्छटं किरीटं माणिक्याकर-
 परिपन्थिनं स्मरामि । हृद्यन्तर्नरकविनाशनस्य विष्णोः सङ्कीर्णालकमलिकं
 च सर्वकालम् ॥ १३ ॥ भूयुग्मं मदनशरासनप्रतीपं चाकोराक्ष्यगणमदा-
 यिनेत्रशोभि । शकुर्वन्तस्तिनसुमगर्धर्वविनस्यामेयं संसृतिदघदायरूप विष्णोः ॥
 १४ ॥ चित्ताब्जे मम श्मधुमत्प्रवालशोभालुगटाकाधर उदितः सदा
 चकास्तु । तद्गण्डोपलमुकुरप्रविष्टकण्ठांतंश्रीमकरमहामणिद्वयं च ॥ १५ ॥
 वैकुण्ठेश्य तव यस्मिन्तस्य साक्षादैत्कौमुद्रतसितिमेव पूर्वकोटिम् । एषोऽहं
 परिकलयामि हास्यमेनतन्मन्दारकगुणकारि सर्वदैवम् ॥ १६ ॥ सत्कण्ठोदित
 तव कण्ठलग्नमालां धत्तेऽयं हृदि शपतीयते श्रियो या । विष्णो शकुस्तुभ-
 भवमगयुदावत्सं श्रीवत्सेन च सह नित्यसौख्यवृत्त्यै ॥ १७ ॥ दौर्भाग्यासुरक-
 भुजिक्रियाचक्षांस्ते वज्रोपान्मम मनसा करान्स्मरामि । हे विष्णो प्रलयदि-
 नेशटीप्रचक्राब्जाम्भोजोद्यमटगदिकाधरान्स्मरारे ॥ १८ ॥ याह्यन्तर्भ्रमर मुकु-
 न्दनाभिपद्मं यन्माध्वीं रिरसार्पयत्यहो अजाली । तत्पीतांबरमेव तत्र तेजः
 सान्ध्यं नायवपि विहरान्वहं यथेच्छम् ॥ १९ ॥ ऊरुं हे मुरहर हस्तिशिव-
 हस्तायाकण्ठजपमनुसन्दधामि विष्णो । कैवल्यप्रद परिभूतकूर्मराजं चित्ते ते
 प्रपदमजां व मां कृपातः ॥ २० ॥ सन्तानप्रतिनवपल्लवाभिरामं विन्यस्याच्युत
 तव पादमस्य मूर्ध्नि । सन्तापं शमय कृपामृतं विकीर्य त्वामीशं शरणागितो
 व्रजामि चैकम् ॥ २१ ॥ स्निग्धेन्द्रोपलमधुरं स्वरूपमेकं हृद्यन्तः स्फुरतु
 सदैव इकैश्वरं मे । आढ्यंभावुकपदमेतु निर्विशंकं येनेदं मम मन एषमोऽब्धि-

१ आवाधा वेदना दुःखमिति कोशः ॥ २ नसा नस्या च नासिका ।
 इति कोशः ॥ ३ लुगटाकश्चौरः ॥ ४ सपत्नीवाचरति ॥ ५ कुस्तुभः समुद्रः ॥
 ६ केशवस्येदं केशवम् ॥

शायिन ॥ २२ ॥ कारुण्यात्तव भवदावपावकस्त्वदभृत्येष्वोगमलयजपङ्कतीति
 लुप्या । १तत्तामेत्यतिलघु सोऽयमित्यहं त्वां भोः स्वामिन्नगरकाशयः
 प्रणौमि ॥ २३ ॥ यम्यन्तःकरणग ३सौख्यसुप्तिः स्या ४प्रविचत्वाऽसदृशनचंप-
 चाऽमनस्यम् । सारल्यान्मम मधुसूदनैतदर्थं त्वामर्त्तास्युपनिषदैककंठ्यगीत ॥ २४ ॥
 भिद्योऽप्यप्रतिनिधि मय्यनन्त भूयात्कारुण्यं निगमशिरोरत्नप्रतिष्ठ । ५भक्ता-
 न्तःकरणचकोरचञ्चुकोट्यां ६भद्रभीमसुणारसीयतीश भो यत् ॥ २५ ॥ हे
 ७मासप्रमितसुधामयूखलेखालोभ्यात्मन्विश मम दृढकसतिं मुकुन्द । विद्वो-
 म्यद्युत ८गहनंसदीशमूर्तुं त्वां सोमामृतपरिविक्तगात्रमीडे ॥ २६ ॥ निर्गत्वा
 घटचडितीश १०दृक्कुडंगात्पातङ्गी रुचिरज ते कपाऽन्धकारम् । मोहाख्यं
 मम कवलीकरोतु विष्णो त्वां वाचंयमयमिवन्दयं प्रपद्ये ॥ २७ ॥ विष्णो-
 स्तीऽकुटिलकटाक्षकामधेनोः पूर्णानुग्रहमयमेव मे प्रदाय । ११श्रीधस्यं मम
 १२परिवृंहितायतोस्त्वं हे स्वामिन्कुसुखसन्ततीः प्रकामम् ॥ २८ ॥ कार-
 युयात्सममतिशेष इत्यर्थं मे हृत्पुण्यं धय इत ईश तेऽद्विचपयम् । १३तद्भूमं
 कुरु भगवन्विचारकृत्यामसृष्ट्याऽमृतपिबचित्तचन्द्र विष्णो ॥ २९ ॥ त्वं
 तत्पायितभुजगेन्द्र पाहि माऽन्तर्नैत्रांधंकरणदराभिधानधूलिम् । धून्वंस्त्वा-
 ऽमृततटिनीं १४वगाह्य पञ्चादहं ते मुरहर निर्भिदं करिष्ये ॥ ३० ॥ हरिः ॥
 श्रीबालनामभगवच्चृणारुणाब्जहंसायितासितगलाभिधतोर्यजां यः । विष्णु-
 स्तवामृतभरौ कुरुते हृदन्तः सम्पूर्णकाम इह चैव मृतौ विभुस्यात् ॥ ३१ ॥
 इति विधुनवसुधाभरी समाप्ता ।

१ तस्य भावस्तत्ता ॥ २ रणारणकमुत्कण्ठा ॥ ३ सुखसुप्तिं पृच्छतीति
 तथा ॥ ४ कृत्वा ॥ ५ इयापोरित्यादिना हृत्पुण्यः ॥ ६ पुस्येति पा० ॥
 ७ मासं प्रमितं (मासप्रमितः) ॥ ८ दृक्पयम् ॥ ९ देवराजानुजम् ।
 मूर्तुः पुत्रेऽनुजे । इति विश्वः ॥ १० लतागृहात् ॥ ११ (ऊर्ध्वमिव भवम्)
 पयः ॥ १२ प्रचितोत्तरकालाः (स्थिराः) इति घण्टापथः ॥ १३ भरणं पोषणे
 भर्म इति हेमः ॥ १४ दृष्टि भागुरिरल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः ॥

अथ श्रीहरिपञ्चकम् ।

ओं तत्सत् ॥ श्रीमोदामृतवार्धिवीचिपृषत्किञ्च करोत्वन्तरं कर्णोऽर्णो-
 कयोपवर्णितपरात्मैक्यप्रतिष्ठस्य मे । योगोदस्रपितात्मदर्पणतले तेजो
 दरोदृश्यते यद्विष्णोः स रमेरितस्मितसुधासारावसेकेक्षणः ॥ १ ॥ मान्तर्मार-
 १समाख्यब्रोजगमितस्याचार्यकं योऽदधिष्ठेत् त्वं शतकोटिशरदशशंकाभेदण
 श्रीपते ॥ शृण्वन्नुद्वारसंस्वरं दिश शमेन हृदन्दहीतीव यः कादाचित्कतया
 सुकुन्दपदकज्जोन्दिन्दिरीभूतमोद ॥ २ ॥ दुःसाधं मधुभिद्रूणानुगणनं यद्यप्यहं
 स्तौमि तं ॥ वाचालीकुरुते तदीयचरणश्रद्धापिशाचांति माम् । तस्मान्मेऽनु-
 जिघृक्षयैव भवता भाव्यं मुरारेऽन्वहं नोदासोऽन्यदशयदो भव कदाऽप्यद्वै-
 तविद्याश्रय ॥ ३ ॥ मह्यं द्रुहति यस्त्वमुं सुख्य इत्येतत्किमाचार्यकं तत्त्वं
 विस्मर भक्तगन्तमबलाच्छ्रमैः ॥ सतीर्थीकुरु । स्वं वतस्व ममानुकूल्यविधिना
 इकारुण्यरिज्जोलितः सत्त्वेपः सुशको न मेऽथ भगवत्सोऽरुच्यते वा न यत् ॥ ४ ॥
 विष्णोऽन्तर्हरिणी श्रममास्त्रयुरलीकृता व्यथाव्याधतस्तन्मां रक्ष समामरा-
 श्रुतधरं सौख्यं नियच्छंस्तु मे । शिष्टानुग्रहविष्टरस्थितमहं त्वां मे
 भुवोरन्तर्ज्योतिर्दपट्टशिक्रियैकविषयं कुर्यां कृपाधूर्वह ॥ ५ ॥ शिश्वर्थना-
 मकयमोद्भूतपदाब्जभङ्गश्रीनीलकण्ठरचितं हरिपञ्चकं यः । संस्पृश्य विष्णु-
 मखिलेश्वरमेव चित्ते भक्त्या पठेत्स भवितात्र समाप्तकामः ॥ ६ ॥

समाप्तमिदं हरिपञ्चकम् ॥

अथ विधुस्तवमधुद्वयः प्रारभ्यते ।

हरिः । हरिचरणसरोजवञ्चरीकान्तरनिबिरीसतमोऽ विधूय पायाः ।
 श्रावचकटयिपुरेण संस्तवीति स्वभुवमिहोदितभक्तिमित्यजैनम् ॥ १ ॥ धरतु

१ गमनस्य ॥ २ चूर्णयन् ॥ ३ अतिशयेन दहति ॥ ४ मुखरयति ॥ ५
 सतीर्थी भव त्वमिति पा० ॥ ६ रिज्जोलिः स्वीततिश्चठेति कोशः ॥ ७
 अभ्यासस्थानम् ॥ ८ निबिरीसं दृढं गाढमिति कोशः ॥ ९ प्रकटयितुमिच्छुः ॥

विधुरतिप्रकाशमन्तःकरणजलेहि१ चेन्द्रिपतीनः । नमदमरकिरीटःबदी-
पद्युतितपदाङ्कपरंपरः सदा मे ॥ २ ॥ नहि विदितमिदं कटा मटाधिं हरसि
स्फुरीतदधीतस्तवस्त्वम् । अपि मतिबलतः करोमि तेऽहं मुरहर मा मयि
भूढास्तवृत्तिः ॥ ३ ॥ मनुभुवननियसिसम्पता शंकरमुखशङ्करता तवादिदेव ।
तदपि बत भवानिवार्तः आस्ते मम मुखने किमितीश नैव जाने ॥ ४ ॥
क्षतिरज भविता नु कैतदीयायनत इतीश सुभुत्सयाऽनुयोगम् । विधिनत
विधिवत्प्रणम्य कुर्वे यद यद कानयिलंययर्जमेतत् ॥ ५ ॥ शरणामितमजं
समात्मना चेदुजति दरांभमि यंभमीति चाश्रमा । स्थित इति नरकस्य
जिष्णुरन्तर्ज्वरहरणाय नहोहमे कुता मे ॥ ६ ॥ तय पदतलयोर्लूठन्तमित्यं
सङ्गजकपाभरलोलितान्तरस्त्यम् । रुदर्थमिममयाखिलैकतात त्वरिततरं श्रव-
यंस्तु चित्ततापम् ॥ ७ ॥ मुरमथनमितां व्रजाम्यहं गोतमगृहिणी मुनिरुद-
शिलीकृताऽपि । तदुपरि कृतपत्यदाब्जपांसुसुतिबलतः स्वितराः बभूव
सद्यः ॥ ८ ॥

हरिः ॥ यतद्यस्मात्स्वप्नसदृशं जगदुत्थं संविद्रूपे संप्रति यस्मिन्स्थिति-
मेति । रज्जावध्यारोपितनेत्रश्रुतिवच्छेदं लोयेतान्ते यत्र तमन्तः कलयेऽजम् ॥
१ ॥ श्रोकृष्णांघ्रिद्वंद्वसरोजे मधुधाराऽस्त्यन्तर्भृगं त्वं पिब नित्यं यतवृत्तिः ।
इत्यंकारं यापय किंचित्समयं वा ताद्रूप्यान्मां पातु यथाऽजस्त्वयि लीने ॥ २ ॥
वारंवारं विष्णुमुदारं हृदयान्तर्धारंधारं तत्पदमेष्यत्ययमेवम् । धीध्वस्तान्या-
लोचन आस्ते यदज त्वं धेया धूस्तम्भं तदमुष्यावनरुपम् ॥ ३ ॥ ब्रूहि त्वं
माऽनन्यगतिं चेन्नहि रत्नेभ्यो अन्योऽमुं कोऽवतु विश्वाश्रय विष्णो । पूजां
सम्यग्देव यथाशक्ति विधातुं कुर्वे यत् तद्विमुखो मा भव किंचित् ॥ ४ ॥
विश्वस्मिन्कस्त्वत्त उदारः करुणाख्ये कर्तुं दीनानुग्रहमेकः परमास्ते ।
स्थित्वाऽन्तः संशास्ति सदा नो य इहायं वा, तं त्वां वेद्व्यच्युत तन्मामव
नित्यम् ॥ ५ ॥ लोकेशाद्यस्तारकयोगाद्यमनन्तं स्वत्वेनान्तः पश्यति यस्तुत

१ सरोरुह इन्दिरिति पा० ॥ २ अभ्यस्तपरिचयः ॥ ३ श्रवणः ॥ ४ उत्सा-
रयन्दरोर्कुर्वन् ॥ ५ ॥ स्वीतरा ॥ ६ नेत्रश्रुतिश्चक्षुःश्रवा ॥

यकम् । वाचा नाप्यो नापि हृदेति श्रुतिमूलात्सच्चिन्मात्राकारमजं तं कलये-
ऽहम् ॥ ६ ॥ संसारान्धूद्धारवरत्राभिध१ विष्णो चित्तेकृत्य त्वामज पूजं
विदधेऽहम् । तच्चेऽनन्ताधिष्ठितमूर्ते कुरु शंभो सन्तप्तानामान्तरसौधोदक-
धार ॥ ७ ॥ यत्पद्माक्केवल्यपदं याव्यनिवर्त्य साक्षी सर्वस्यापि य एकश्चित्ति-
रूपः । सान्द्रानन्दो भक्तमनोज्योतिस्त्रकयाक्तस्तन्द्रामन्तः कृन्तु नित्यं मम
सोऽजः ॥ ८ ॥

हरिः ॥ कल्याणदन्त्रिदिवकुल्यावहेनकृत्तिकल्यानुरूपकृपयाऽतुल्यापकार्य-
रुशल्यावसित्यशोनिब्रल्याशयेश भगवन् । अन्यादृताङ्ग पदधूल्यापवार्य मति-
श्रूल्याधिमाशु सुरभूब्रल्यात्मको भव सुगल्यारवाप्रय नृपल्याचितास्य सुखने
॥ १ ॥ रशङ्काविहोनमजसंकाशकार्यमिह पङ्कादुदञ्चर्यामि ना किं कारणं
तदिममिंकारगेश वद के कालवैतु शरणम् । शं कामितद्व्युत्तरुमङ्कादुपेक्ष्य
च कथंकारमच्युत हरे शं कामयेत वत तङ्कातिपातपटपङ्काधिजात
परतः ॥ २ ॥ नन्दात्मजं कुपितवृन्दारकेन्द्रमदकन्दानुरुपखनकं वन्दामहे
रुचितवृन्दावने शिशुकवृन्दासुहृदिडिततनुम् ३ । वन्दारमैनिजनमन्दारके
स्फुटितकुन्दानुगस्मितसुधाचन्दायितं निहतसुन्दात्मजं परममन्दादरं परगुरुम् ॥
३ ॥ जंभान्तर्कट्टिरदकुंभाग्रगोपिकुचसंभारमर्दनकरं तं भावये कनकरंभा-
स्थपन्नसुभगंभावुकांश्रधरम् । कुंभारंमास्यपविडंभास्तहस्तपरिरंभान्वयेन
मुख्यचम्रांशि योऽवजति मां भालयेत चनु डिंभाश्रयैकचरणः ॥ ४ ॥ बन्धा-
र्तिमाशु मम सिन्ध्यावधीतगतिरन्यांबकोऽपनर्योद्गन्धाद्यभूरुडनुबन्धाभिषेककर-
सन्धापरः स मधुहा । मांधातुसूनुहितसन्धानवल्लिमिह यं धातुमुख्यऋषति
स्कन्धान्तरेयमपि सन्धारयामि च सगन्धान्तरंगकरिणः ॥ ५ ॥ वितेशसूनुसुख-
वृत्ते कृपाजललवोत्तेजितो मुररिपुश्चित्ते चकास्तु मम मत्तेभमीहरणावित्ते-
द्वितः प्रतिपलम् । कनेतरेशमतिमत्तेह एव लघु नृत्तैन्द्रनीलविभवो दत्तेष्टि-
राज इह नृत्तेष्टशंभुवलिस्तेडितोहचरितः ॥ ६ ॥ गन्ताऽस्म्यहं शरणमन्ता-

१ दामरज्जुर्वरत्रा चेति शब्दव्यूहतरङ्गिणी ॥ २ तुल्यसंकाशनीकाश
इति कोशः ॥ ३ छिडि-कोडायाम् ॥ ४ अपास्य ॥ ५ वज्र-गती ॥

तिगं भुजगकृन्ताधिकृष्टमिति मच्चिन्ताममर्त्यरिषुहन्ता निवारयतु सन्तापनीं
करुणया । नन्तास्मदेयमतिमन्तानलिप्सितसुचिन्तामर्ण्यदुकुलेऽनन्तानुजात
उरुसन्तानकप्रांतमदन्ताययस्मितसुधः ॥ ७ ॥ सणाङ्कचूडपरबाणाधितो रुचिर-
शोणाढ्यायन्धुचरणाः प्राणाधिकस्वजनपाणावपि प्रथितवीणाक्वणो ख उदितः ।
प्रोणातु नेऽसुरकशाणाधिकं स इह हूणादिकं च बलतः क्रीणाति यः सुगुणि-
नृणां कृतं सपदि बाणाहमः प्रशमनः ॥ ८ ॥ श्रीबालकाङ्गमुनिप्रवरांघ्रि-
पद्मभल्लादनीलगतीर्थविनिर्मितं यः । भक्त्या विधुस्तवप्रभुद्रव मन्तरङ्गे
कुधात्मवेत्स यतधीः परिपूर्णकामः ॥ ९ ॥

इत्यष्टकत्रयपरिमितो विधुस्तवमधुद्रवः समाप्तः ॥

स्वात्मसुधाकरप्रारम्भः ।

हरिः ॐ ॥

स्यान्नुचरिष्णुपटार्थावेशादर्थं निजानुभवगम्यम् । सच्चित्सुखस्वरूपं
शिशुसंज्ञमहं स्मरामि किमपि महः ॥ १ ॥ अतिदुर्लभं नृजन्म प्राप्य नहि
त्वं रसिषाधयिषसि यदि । पुरुषार्थं अपुंस्तास्य क्वेह तवाहारमुख्यतः
सैषा ॥ २ ॥ चेत्यार्था नृतयाप्यलमिति घटकुटोप्रभात कष्टदशम् । संशयसि
भोगिलोकातो मम वचनं शृणुष्व सुखमच्छेः ॥ ३ ॥ स्वाप्ययमायानूना
जायत्कालिकवैहि सम्यगिति । विशयो यदि चेत्यत्यदृष्टिमवष्टभ्य दर्शने
यस च ॥ ४ ॥ संकटेऽस्मिज्जाग्रन्मायाऽस्तिमियातसुषुप्तिगेवास्याः । जातेयं कुत
इति मा चिन्ताऽस्त्वस्त्यपि तु कथमिमांहन्याम् ॥ ५ ॥ अविचारितरमणीया
कथितेयं तत्त्वार्थादिभिर्वीक्ष्याम् । सहते न यत्स्वरूपं भान्तिग्राह्यमहं स्मरैषि
पदम् ॥ ६ ॥ अहमस्मि नित्यशुद्धः प्रत्यगभिचस्तथोऽपधिविहीनः । 'न
निरोध' 'एक गथाय' गद्यमातिश्रुतिर्भणति यस्मात् ॥ ७ ॥ त्रिपरिच्छित्ति-
विहीनस्तद्वदहं त्रिविधभेदाभिषोऽस्मि । अन्यस्मिचहमर्थारूढा भेदश्रुतेर-

१ राजहंसस्तु मल्लाहः । इति काशः ॥ २ साधयितुमिच्छसि ॥
३ पुंस्त्वम् ॥

भावाच्च ॥ ८ ॥ इदमर्थभूतबालप्रपञ्चवस्तुष्वनात्मतैर्वमिह । अहमर्थ आत्मता
 च स्थानुभवादबुधजनस्य चाभिता ॥ ९ ॥ एते इदमहमाख्ये बुद्धी स्यातां
 विभिन्नविषये हि । देहे चेदंकारा धीर्देहालंबनाऽपराऽऽत्मवशा ॥ १० ॥
 स्वशरीर इदंध्यास्यद इह याऽहंमतिरियं महाभ्रान्तिः । यत्तदतस्मिंस्तद्गुह्यपा-
 ऽभ्रान्तस्य न क्वचित्भवति ॥ ११ ॥ जडरूपपिण्डमेतत्तार्ह्यधिषणाश्रयं ह्यनै-
 कान्त्यात् । मत्पिण्डादिषु तद्वत्स्याचोऽचित्त्वाऽविभेदतः खमुखम् ॥ १२ ॥
 तस्माच्चिद्रूपात्माऽहंबुध्यर्थाऽचिदेवमिदमर्थः । एष स्वयंप्रकाशोऽस्याहंविषयत्व
 एव सति साक्षात् ॥ १३ ॥ वृत्त्यनधीनतया घटकुड्यव्यतिरेकतो यतः स्फुरति ।
 साक्षित्वेनाच्छान्तार्थ्याप्याज्ञानं सवृत्तिरुदचिदा ॥ १४ ॥ यसतेऽस्तमेति वृत्ति-
 स्तप्तायसपीतशंखन्यायाम् । स्वात्मन्ययमहमस्मीत्यवधारय निर्वृतिं परां च
 भज ॥ १५ ॥ योऽहंशब्दार्थोऽयं त्वंशब्दार्थो भवेच्च सन्देहः । त्वंप्रत्ययार्थ एव
 स्यादहमर्थोऽपरो न कुत इति चेत् ॥ १६ ॥ लक्ष्यीकुरुत उभौ तौ शब्दादिकं
 चिदात्मवस्तु यतः । अर्थमिमं श्रुतिराहाहं ब्रह्मास्मांति याजुषी मधुरम् ॥
 १७ ॥ जहदजहल्लक्षणया वैशिष्ट्यांशप्रहाणतः सिध्येत् । सम्यगखण्डरसस्त-
 त्वमहं ब्रह्मेति मुख्यवाक्येषु ॥ १८ ॥ स्वात्मान्यतया भातं बुध्वाऽऽत्मत्वेन
 चैतदात्म्यमिदम् ॥ सर्वमिति श्रुत्यैतद्वेदनमपि चिदने विलाप्य परे ॥ १९ ॥
 स्वस्थो भवति नरश्चेन्नैच्छन्नपि मुच्यते 'जगत्सत्ता । तत्सत्तयैव सिद्धा'
 कारणासत्तैव कार्य इष्टेति ॥ २० ॥ एकत्वेऽपि पृथक्त्वेनेक्तिः प्रत्यक्प्रकाश-
 रूपस्य । अन्तःकरणाविभेदानुरोधतः सर्वसाक्षियो भवति ॥ २१ ॥ औपाधिक-
 भेदेऽस्य प्रलीन ऐक्यं व्रजेच्चिदा खमिव । घटनाशे तत्सर्वत्यागे यत्स्यात्तदात्मना
 भाव्यम् ॥ २२ ॥ समवस्तुपरित्यागे शेषस्त्वात्मेति शासनाच्छ्रुत्या । निष्ठा-
 मास्थायैतामन्तेऽपि नरो यदेति लघु मुक्तिम् ॥ २३ ॥ श्रुत्येह चेदवेदीदित्य-
 नयाऽऽत्मैकवित्तिरुपगीता । नोचेन्महती नष्टिश्चेत्ता तस्माच्चूलोकगामि-
 पशुः ॥ २४ ॥ यः कुशकाशालंबन्यायेन पदं समारुरुक्षति सः । पुरुषपद-
 वाच्य एषोऽपर इह शोच्यः सदाऽऽदिमो वन्द्यः ॥ २५ ॥ अत्र तु मर्यादैका-

वनमुपदेशकमस्त्विति जगद । १३५ हेतुभगवान्वसिष्ठ इति चान्तवासिषु-
 द्धमतिः ॥ २६ ॥ तत्संशोध्य प्रज्ञां देशिकमेकं समाश्रयेद्विद्वह । १३६ भूनिर्ग-
 च्छेक्तिन्यायेनास्याधिकारिताऽऽत्मगिरि ॥ २७ ॥ करुणाधूर्णितचित्तो देशिक
 एतं स्वरूपसाम्राज्ये । अभिषेक्ता धिन्मुद्राबन्धनतस्तं दूतं शरणमीयात् ॥ २८ ॥
 देहादावावहमिति ममेति यो भाव एषकोऽध्यासः । विदुषाऽवश्यं त्याज्यः
 सम्यक् स्वात्मेकनिष्ठयाऽयमपि ॥ २९ ॥ वासनयाऽध्यासेऽस्यास्तानवमाहुर्वि-
 मुक्तिरित्युच्यते । तत्तां तनुतां नयतां चैरन्तर्यस्वरूपनिष्ठातः ॥ ३० ॥ चेल्लक्ष्य-
 च्युतमीषद्विर्मुक्तं धीस्ततस्ततो निपतेत् । सम्यक् प्रमादबलतः सोपानच्युत-
 विलासकन्दुकवत् ॥ ३१ ॥ अपकृष्टं शैवालं यथाऽऽदृशति क्षणाज्जलं च
 तथा । मायाऽऽवरते प्राज्ञं वाऽपि पराङ्मुखमतेऽन्तरदृगास्व ॥ ३२ ॥
 अन्तःशीतलतायां लब्धायां शीतलं जगद्यस्मात् । तस्मात्प्रत्यग्दृष्ट्या स्थेयं
 पाषाणवत्समाप्येताम् ॥ ३३ ॥ हृदयगण्डेर्विलयस्तदैव निःशेषतो यदा
 यमिनाम् । अद्वैतावस्थानाद्वयसहजातः स्वदर्शनं भवति ॥ ३४ ॥ चित्तेऽर्था-
 दर्शान्तरमीते या स्थितिरीमामधिष्ठाप्य । मूकान्धबधिरकल्पं स्थातव्यं योगि-
 भिर्निजानुभवे ॥ ३५ ॥ अभिलषितवस्तुर्लाब्धक्षणे इह याऽन्तर्मुखस्थितिरुदेति ।
 तामाश्रित्य समस्तं विरहय्य सदाऽनुभूतिगो ना स्यात् ॥ ३६ ॥ संत्यक्त्वा-
 भावेभ्यः सर्वेभ्यो भावनां तदवशिष्टा । या संविदब्रह्माख्या सैवाहमिति
 स्थितो भवेत्सततम् ॥ ३७ ॥ कल्पितसर्वपदार्थाधिष्ठानं ब्रह्म केवलं कथितम् ।
 यत्तदहमस्मि नित्यं परमिति मौनेन तत्पदं समियात् ॥ ३८ ॥ वैराग्यस्य
 फलं स्यादात्मज्ञानं तथोपरतिरस्य । हेतुस्वरूपकार्याण्यपि क्वचिद्व्यभिचरन्ति
 कस्मिंश्चित् ॥ ३९ ॥ एवमपि पूर्णबोधे विदेहकैवल्यभागभवेत्कोऽपि । वैराग्यो
 परतिभ्यामतेऽपि ताभ्यामिहोर्ध्वगतिरेव ॥ ४० ॥ ब्राह्मैश्वर्यतृणीकृतिरव-
 धिर्विरतेः स शेष बोधस्य । देहात्मवदेवस्य स्वरूपसम्पत्तिरुपदाह्यो यः ॥ ४१ ॥
 मर्यादोपरमस्य स्वाप्ययद्विस्मृतिः परा येषा । कञ्चित्क्वचित्पुमांसं त्रयोऽपि
 वृणतेऽस्य निर्मलतपस्तः ॥ ४२ ॥ जीवन्मुक्तिसुखे च्छुः संगृहणीयात्समं निरप-
 वादम् । ज्ञानान्तरङ्गसाधनमेव हि मननाद्यपेक्षया श्रेष्ठम् ॥ ४३ ॥ आचार्यैः

अथयं नामाङ्गि विधोयत इतीरणादृष्टे स्तः । मनननिदिध्यासाख्ये ने
 बाह्याङ्गे शमादिकमपेक्ष्य ॥ ४४ ॥ उत्तरमोमांसाकृष्णवर्णस्यासोऽथशब्दतः
 प्राह । साधनचतुष्टयानन्तरकृत्येत्येव चात्मजिज्ञासा ॥ ४५ ॥ साधनसुभगं-
 भावुकपुरुषमनालोच्य वरतिबोधननुः । दिक्संख्याकं साधनमवश्यमर्ह्यं
 सुसुक्ष्मां प्राक्तत् ॥ ४६ ॥ ज्ञानं च वस्तुतन्त्रं क्षुण्णसंनं कर्तुं तन्मिति विद्यात् ।
 बोधोऽनिच्छाप्रामपि यस्याद्विषयेन्द्रियादिसंनये ॥ ४७ ॥ अन्यदकर्तुं कर्तुं
 वाऽपरथाकर्तुं मेघ शक्ते ना । तस्मात्तत्तदधीनं प्रातबन्धे सति भवेच्च दृढ-
 बोधः ॥ ४८ ॥ नात्र विचारोऽपगुणः स्यात्क्यचिदपि तच्चिदध्य प्रतिबन्धम् ।
 सततं चिंतयतादा मतेः स्वरूपं न चेद्भवति सिद्धिः ॥ ४९ ॥ अन्यस्मिन्वा
 १जन्मन्यैहिकमित्यादिसूत्रतः श्रुत्या । शृण्वन्तोऽपीत्युक्ता स्यादेव च तत्पुनः
 पुनर्विमुक्तये ॥ ५० ॥ पूर्णानुभूतिमोतः कुर्वन्निव कर्म लक्ष्यतेऽपि जनैः ।
 दाधपटन्यायेन स्थित्वाऽन्ते स्वप्रतिष्ठितो भविता ॥ ५१ ॥ चेत्संकल्पाशानु-
 सन्धानहानं कुर्यान्मर्त्यः सर्वदाऽचित्ततां सः । संप्राप्तः स्याच्चैतसोऽकर्तृता या
 शास्त्रादी सा निर्द्वितः सा समाधा ॥ प्रोक्ता साक्षात्केवलीभाव एतच्चिष्टो
 भूयाद्भूय उत्पत्यकाङ्क्षी । स्वारब्धान्तोऽत्यन्तदेहापयोगे वैदेहीं चापैति मुक्तिं
 स्वविद्वान् ॥ ५३ ॥ श्रीं ॥ बालाहूभगवद्भक्त्यासितकन्धरतीर्थदृक् । विरच्या-
 त्मकलानार्थं भक्तितस्तत्पदेऽकरोत् ॥ ५४ ॥ श्रीं शान्तिः ॥

इति स्वात्मसुधाकरः समाप्तः ॥

। अथ योगरहस्यकौमुदी ।

हरिः मम तु भगवद्बालाख्यश्रीविकर्तनविग्रहं विबुधसहजासंवित्सस्य
 प्रकृतसुरद्रुमम् । कविकुलगिरां दूरं प्रारं भवज्वरवारिधेः सततमभयार्थेष्टोऽहं
 संनमस्य उपारतम् ॥ १ ॥ पवनयमनाहंसः सोऽहं स्वयं परमित्यहो विदित-
 चरितोऽप्येवं न स्यान्नरः स्वयमित्यहम् । नियमनार्वाधिं वक्ष्ये तदद्राक्ष्यश्र-

-
- १ ऐहिकमप्यप्रस्तुतप्रतिबंधे तद्वर्णनात् । ब्र० सू० ३ । ४ । ५९ ॥
 २ शृण्वन्तोऽपि बहवो यत्र विद्युरिति श्रुतिः ॥ ३ समाधानम् (समाधिः ॥)

मतो गतो भवति हि मरुत्प्राणः शून्यं पदं विवृतामृतम् ॥ २ ॥ वृषणगुदयो-
र्मध्ये मूलं पदस्य नियोजयंस्तदितरमथो मेढ्रे कृत्वा दृढं हृदये हनुम् ।
स्थिरतरदृशा नासायं स्यं निर्गच्छ्य जितात्मवाग्विस्थितिमिह सदा कुर्यात्सिद्धं
भवेद्विदमासनम् ॥ ३ ॥ हितमितभुजो सुदृढं शालिं यवं च सितं पयोद्यत-
युतमिहाप्रनन्तो नित्यं यमेषुःशासने । निजपदतले ऊर्वार्यस्मिंस्थिरे भवतो-
दृढं बहुतरुजामस्त्रं पश्मासनं त्विदमुत्तमम् ॥ ४ ॥ जितरथ इतो ब्राह्मं
वायुं प्रपूर्य सुधांशुना निजबलसमं यावच्छब्दं निरुध्य मरुन्मनाः । पवन-
विलयो नामाग्रे यदभवत्यतिवेगतो मरुतमखिलं मन्दं मन्दं त्यजेदथ भानुना ॥
॥ ५ ॥ यत इह मरुत्यक्तो नाद्याभवेदनया खगं पुनरपि कलासंख्यामात्रात्म-
केन च पूरयेत् । नियमितमसुं कृत्वा तस्माच्चतुर्गुणमात्रया पवनमिडया
तस्याधनं त्यजेत्समयेन वा ॥ ६ ॥ विसृजतु खगं मन्दं मा भूद्द्रुतं बलहानि-
कृद्भवति च यतः शीघ्रं वा स्यान्मरुद्वहणं हठे । प्रहोपरतः सर्वत्रैवं नंदि
प्रति शीलयेद्विजितपवनः कोऽपि स्याच्छेत्स्वयं गुरुशिक्षितः ॥ ७ ॥ पवन-
विजये बद्धाकूतः सदा सदुपीठगो वदनकुहराकण्ठं वायुं यथाविधि कुम्भ-
येत् । परिशिवगते केदारो स्यान्मरुद्रूपनं यथा पिहितवदनः फूत्कारं तत्तथैव
समाचरेत् ॥ ८ ॥ अथ निजपदग्रन्थिं मूले दृढं घटितं व्यधादितरमपि
तत्कृत्वा जानोर्धःस्थितसंधिगम् । उपरि गतधीः सामोदं स्वां निपीड्य च
साधनीं पवनगमनं ब्रह्मद्वारे कुर्यात्परमादरात् ॥ ९ ॥ द्वितीयमधिकं गुह्यं
गुह्यादिदं परयोगिभिः परिचिततरं साक्षात्सिद्धेः सदा परमायनम् । निज-
दृष्टिं हनुं निक्षिप्योर्ध्वाकर्षादनिलः १ शनैरसतकुहरं गच्छेत्स्वैरं निरञ्जननाम-
कम् ॥ १० ॥ मूलाधारे पवननियमश्चेतसा कार्यं उक्तस्तस्मिंल्लीनं भवति
हि मनो यायवेद्यं विदध्यात् । भूयस्तस्मादुपरि मरुतं कन्टपाश्र्वं निरुन्ध्या-
त्यस्यां भूयासर इह समाः सर्वरुजालसुतः ॥ ११ ॥ तदृच्छून्ये नियमन-
बलाच्चिजितः प्राणवायुर्दद्यादायुर्नियतममरप्रार्थितांश्चैव सिद्ध्यन् । पाण्डी
योनी घटितमपरं भूमिसंलग्नपृष्ठं कृत्वाऽङ्गुष्ठं दृढकरतलाबद्धमग्राशु
कुर्वन् ॥ १२ ॥ आपूर्याभं कणमथ यलात्कण्ठवन्धं विधाम्यन्प्राणं मध्यं

नयतु विधिनेयं मङ्गामुद्रिकोक्ता । तावद्यावत्भवति सदृशा संख्यया
 वामभागे सूर्याङ्गैःथाप्यनुदिनमिमां शीलयेद्बुद्धियुक्तः ॥ १३ ॥ नीत्वा
 चञ्चुपुटसदृशतामोष्ठयोर्लग्नजिह्वामाकृष्याभंकरमञ्जुमनाः कुम्भयित्वाऽथ
 मन्दम् । फूत्कारं चिद्गगनकुहरे सन्ततीकृत्य मोढात्कुर्यान्नासापुटयुगवशाद्दे-
 चकं गुह्यमुक्तम् ॥ १४ ॥ एतत्तु नृदञ्जरहरमतिप्रीठशास्त्रप्रबन्धे शक्तिं
 दद्याद्धृदि परमुखं चैव कार्यं तदेवम् । कार्गभस्त्रासदृशमह यः पूरयेद्दे-
 चयेच्च नाड्यशुद्धिर्भवति यमनादाग्निमासोर्ध्वतो वा ॥ १५ ॥ कुम्भे द्वेधा
 भवति सहितः केवलश्चेति तावत्कुर्याच्चित्तं सहितमिह यावत्भवेत्केव-
 लाख्यः । हित्वाऽऽकर्य पुनरपि मरुद्देचकं साधितेऽस्मिन्सम्यक्सिद्धं दिवि
 भुवि समुद्रादिकेऽप्यस्य सर्वम् ॥ १६ ॥ मात्रावृद्ध्या परिचितमरुद्रह्नरन्ध्रं
 गतश्चेन्नादव्याक्तिर्भवति सुतरां कुण्डलीमुप्रबोधात् । सधं शक्तिः स्वर्षति
 नियतं ब्रह्ममार्गं स्ववक्त्रेणाच्छाद्यैनामुपरि गतनिद्रां नयेत्सावधानम् ॥ १७ ॥
 पाठय्या बध्वागुदमथ समाकृष्य मध्यं स्वकीयं पश्चाद्वायुं हृदयकमले कण्ठ-
 सङ्कोचनेन । गाढं बद्धं कुरु निजहनुं कुण्डलीबोधनार्थं सम्यगबन्धत्रितयमु-
 दितं जन्मसंसारजैत्रम् ॥ १८ ॥ दीर्घीकुर्वस्त्वह शिखिशिखां मारुतेनाहतां
 संतप्तां कृत्वा द्रुतमथ तपोत्यापयेदादिशक्तिम् । बन्धश्चैवं नयति पवनं
 मध्यमार्गं स्वयं हृद्युक्तं कुर्याच्चयतमपरं द्रुन्दुवर्गं च वेगात् ॥ १९ ॥ अस्मिन्नित्यं
 दृढपरिचिते ना मृतः कोऽत्र भूमौ गत्वा मृत्योर्दण्डनकुहरेऽप्यस्य भीर्नैव यतत् ।
 पारम्पर्यादधिगतमिदं शीलयेच्चित्तियुक्तः संसिद्धिस्तं प्रविशति तरां सम्यग-
 भ्यासयोगात् ॥ २० ॥ स्वादर्याग्नेर्जलमिव भवेदन्यथा शीलितश्चेदुडुीयानो
 विधिमनुसृते मातरिश्वायते च । तद्वत्कण्ठीरवपतिरयं मत्पिब्यभेन्द्रस्य चेत्तः
 सम्यङ्गोचेदपि यमवतां कालतीच्छातिगत्या ॥ २१ ॥ मूलस्थाने प्रवर्तति
 सुधीर्मूलबन्धं तदूर्ध्वं तूड्यानाख्यं नियमिविनुतं पश्चिमं तानरूपम् । नाभौ
 वक्ष्यस्यपि च चिबुके स्थापिते वक्ति चैतं साक्षाज्जालन्धरमिह सुधापातवि-
 छेदहेतोः ॥ २२ ॥ मूले बन्धो भवति सुखदः सर्वदाभ्यासयोगे कंठस्थाने स
 तु नियमिनां पूरकान्ते दृढः स्यात् । कुम्भान्ते संस्मरति नियतं रेचकादौ
 विशिष्टं तूडुीयानं निरवधिकृपापूर्णतीर्थीघ्नतीर्थम् ॥ २३ ॥ चेतोवृत्त्या भवति

मरुतो धारणा यत्र सम्यक्त्रोत्यान्संहरति सकलानामयाऽशीघ्रमेवा । तस्मा-
त्कार्यं पवनयमनं षोडशाधारदेशेष्वङ्गुष्ठाद्विषयि नियमिना सर्वदाऽऽरोग्य-
सिध्यै ॥ २४ ॥ अथवा आमेन तु चरणपाण्येव १ चाधोय जानुन्यन्यं पादं
सपदि घटयन्भूमिसंलग्नहस्तः । मण्डं मन्दं नियमितमनाः स्वस्फितौ ताड-
येद्यस्तस्याकठो भवति पवनः शून्यमागं क्षणो ॥ २५ ॥ सिद्धैर्गुप्तेो निरुपम-
गुणैर्यो महावेध उक्तः सोऽयं क्षीतद्वयमसुभृतामष्टसिध्येकपात्रम् । यन्त्रं
मत्प्रेषद्वनकुहुरस्येन्द्रजालैकजालं तस्माच्चित्यं दृढमनुसरेदस्य संशीलनं ना ॥ २६ ॥
पूर्वं स्वेदोत्थं इह मतो मर्दनं तेन कार्यं पश्चात्कम्पस्तदनु भविता दार्दुरी
पथ्यपीठे । प्राणायामोत्तम उपगतत्वंग्निमात्रासमं यो रोधस्तस्मिन्विमुजति
भुवं भेकद्युक्तयोगी ॥ २७ ॥ सिन्धुस्त्रापीगतलवणतस्तालुमूलं दिनादौ घृष्ट्वा
जिह्वेद्वमनविधिना चालनं चैव दोहम् । कत्वऽऽमासं स्पृशति सुखचूर्णैव
सा नासिकायं यत्तन्मूलस्थितलघुसिराकर्तनं तेन कुर्यात् ॥ २८ ॥ यस्येयं संस्पृ-
शति पथमेवैष योगार्ह उक्तो यत्नाद्यस्य स्पृशति सततं मध्यमोऽयं ततोऽन्ये ।
हीनाः क्षाराद्विलय इह नोचेत्सिराबन्धनस्य हन्त्रीवत्या ज्वरपटगया छेद-
कार्यो न चान्यैः ॥ २९ ॥ ह्योगोदोहोत्थमथ जले भङ्गराजस्य सम्यक्पत्वा
जिह्वां गमय सह तेनोर्ध्ववत्क्रां कपाले । संघृष्यादौ खमुपरिगं संस्पृशन्ती
स्थिता यत्तन्मुद्वेष्टा जगति परमा योगिसर्वस्वपेटी ॥ ३० ॥ खेचर्याख्या भवति
रसना चित्तयुक्ता खसंस्था ह्यन्वर्षेणा जनिमतिमहारण्यभेत्त्री कुठारी । एवं
चन्द्रामृतमपि पिबेद्यः क्षणं संस्थितः सन्मासादवर्गाजयति यमवान्कोऽपि
मृत्युं न शङ्का ॥ ३१ ॥ क्षुत्प्रेमोहज्वरजडिमरोगादिकं नास्य किञ्चिद्विन्देः
पातो नहि भवति यस्यास्ति सुद्रा समुक्ता । जीवेत्सोऽयं चिरमिह मृणाला-
तिकान्तिर्नरायः सारजोऽष्टादशविभवयुक्तश्च नित्याधिवासी ॥ ३२ ॥
उज्जिह्वोऽथाङ्गिति शशिसिरायां तथोह् सूर्यनाड्यामप्यामन्याधिकतरया-
ज्जिह्वया ताडयित्वा । मङ् खे तद्वृत्तमथ सह वायुं तया मध्यनाड्यामेत-
द्बुद्धं यमिवरगुरोर्वाङ्मरुतं प्रपठ्ये ॥ ३३ ॥ जिह्वामन्तर्दृश्यमथ बहिर्भूषणान्ते
निबध्नवीरुपं यः स्मरति भगवद्गुणमन्त्रैकचित्तः । उन्नम्यास्मिन्क्षणा उदयमी-

यात्स्वयं राजयोगाकाङ्क्षी चैतां कलयतुतरां शीघ्रसिध्या इयं यत् ॥ ३४ ॥
 नित्यं सारप्रपतनवशात्तुलूलस्यचन्द्रात्कायापायो न तु नियमिनां खेचरी
 सिद्धिभाजाम् । चन्द्रस्थैर्यं कुरुं नियतवृत्त्यैव तद्बन्धनाद्यन्तः पन्था जगति
 विहितः कायसिध्यै नराणाम् ॥ ३५ ॥ ज्ञात्वा कालागमनममृतस्यन्दसंदोह-
 गेहं गत्वा स्यातुं यमिभिरमराराधितैश्शक्वते हि । यस्मात्कालोऽप्यभिभ-
 वति ना यदुहार्धाधिष्ठितं तत्कर्मैतत्प्रोच्यत इह सुदा वञ्चनं कालमृत्योः ॥
 ३६ ॥ सोऽहंभावाद्यनयुगलं किञ्चिदुन्मील्य वा यस्त्वन्तर्भूयुग्दहरविवरा-
 दूर्ध्वगं सच्चिदेकम् । तेजः पश्येत्स्थिरतरदृशा भूयुगं किञ्चिदुत्तिष्ठास्यैव
 स्यादनुभवबलं दिव्यदृष्टिश्च तस्मिन् ॥ ३७ ॥ एषा शांभव्यखिलयमिनां
 सन्ततानन्दवल्ली भद्रा सुद्रा निखिलनिगमान्तार्थगम्याऽतिगुप्ता । तुर्या-
 वस्थां जनयति सदा सम्यगभ्यस्यमाना सिद्धिं चैषोपरि बहुतरां यत्नवर्जं
 क्षणेन ॥ ३८ ॥ तर्जन्या यः पिहितनिजकण्ठं स्वनं यं शृणोति तस्मिंल्लीने
 मनसि नयनान्तर्गतानीलरूपम् । ज्योतिःस्थानं सततमवलोक्यायमाप्नोति
 शीघ्रं पूर्णानन्दामृतपदममेयं निरालंबवृत्त्या ॥ ३९ ॥ यस्मिन्स्वच्छे ख उपरतं
 स्थान्मनो निर्निर्गुणं यस्मिन्दृष्टिर्भजति सुतरां स्थैर्यमालोकहीना । यस्मि-
 न्काले एवनिवलयश्चापि मुक्त्वाऽवरोधं तस्मिन्काले भवति सहजा खेचरी
 सिद्धिरुक्ता ॥ ४० ॥ यमीन्द्राणां दृत्कीरवसुकृतपूर्णांमृतकरो जयत्यद्वैताख्य-
 श्रुदधिनिलयो योऽत्रविदितः शिशोर्नाम्ना तत्पदूतिरहमिमां 'नीलगल'
 इत्युदीतः सम्पादार्पय उपरि 'योग्यु'क्तचरणे ॥ ४१ ॥

हरिः । श्राम् ॥ इति योगमञ्जरी समाप्ता ॥

अमृतलताप्रारम्भः ॥

श्रीं नमोगणेशाय । हरिः । तस्मा अभकनाम्ने कस्मैचन तेजसे नमो मेऽदः ।
 श्रानिलवन्त्ययज्यान्तं स्रक्फणिसदृशं यतः समुद्भूतम् ॥ १ ॥ १प्रणिगदि-
 कर्मोक्रियते परमिह संविस्वरूपमिति सर्वः । भद्रं कषीष्ट ह्येयंवीनपेधं

१ प्रतिपाद्यते-निगद्यत इत्यर्थः ॥

प्रपिण्य श्दैर्भाग्यम् ॥ २ ॥ मायाकार्यमशेषं मायेव परं निरूपणे नान्यत् ।
यद्धटकटकाद्यखिलं मृदाटकमुख्यरूपतो विदिम् ॥ ३ ॥ स्वप्न इवात्र च
कण्ठे जायति चित्कुञ्ज एव सेयमपि । जागृतचित्रं रचयति नश्यति सम्यङ्-
निरीक्ष्यमाणेषा ॥ ४ ॥ सह कार्येण हि तुच्छानिर्वचनीया च वास्तवी
कथिता । श्रोत्या विचारदृष्ट्या लोकदृशा चापि सा स्वयं क्रमशः ॥ ५ ॥
यामा सेयं मायाऽपिद्या या नेय विद्यते साक्षात् । प्रोच्यत एवं बहुधा ज्ञानेन
विनश्यतीति चाज्ञानम् ॥ ६ ॥ ३अपवरकस्थतमेवत्स्याश्रयविषयेयमीर्यते
मुनिभिः । जीवाश्रयेति केचन तत्तमसज्जसमदोऽनुभवदोऽस्यात् ॥ ७ ॥ यत्पूर्व-
सिद्धतमसः पश्चिम इह नाश्रयस्तथा विषयः । अपिच भवेज्जीवाश्रयता-
ऽत्राज्ञानाभिमानिता बलतः ॥ ८ ॥ तिमगुमिवान्धकारं नावृता चितिमि-
तोह मास्तु द्यतिः । साऽस्या दृष्टिचित्तेरिव यत्र विरोधः स्वकीयसंश्रयतः ॥ ९ ॥
तदिदं तथा यथाऽरणिशंस्यशिखी नैव बाधकस्तमसः । किन्तुमथनोत्थयावक
एव भवेत्साधु साधकस्त्वपरः ॥ १० ॥ विक्षेपावृत्तिभेदेनेह द्वैरूपमुच्यते
शक्तेः । विक्षेपाभिधशक्तिर्लिङ्गाद्यगहान्तदुत्सजेदपरा ॥ ११ ॥ आवरणाख्या-
ऽवरते ह्यन्तर्दृष्टश्रयभेदमथ बाह्ये सर्गब्रह्मविभेदं कृष्णं संसारहेतुरिति
विद्यात् ॥ १२ ॥ लोकं कर्तुमकर्तुं वाऽपरथा कर्तुमीष्ट एव इतीदं । वश-
मायोपधिर्दितः श्रुतितः स ब्रह्म कारणं कथितम् ॥ १३ ॥ जागतविभ्रमव-
र्गस्याधिष्ठानं भवेद्यदेतदिह । त्रैयन्तेषु समुक्तं ब्रह्मपदेनान्वहं स कूःस्थः ॥ १४ ॥
याऽधिष्ठानतयोक्तो देहदृष्टचेतनस्तु न साक्षी । जीवः साधिष्ठानव्यष्ट्यज्ञा-
नोदरस्थिताभासः ॥ १५ ॥ सत्यो भवति न । केषां भेदस्त्वोपाधिको भवे-
त्किन्तु । ऐक्यमखण्डरमं तद्धटेत वेदान्तवाक्यपरिचिष्टम् ॥ १६ ॥ शुद्धचि-
तीशो ॥ जीयस्तदुज्ज्वलं यथोभिर्दाऽविद्या । तद्विदुपराग एवं षण्णोऽनादय
उदीरता आर्यैः ॥ १७ ॥ संसृतिव्रततेर्बाजं वाऽध्यासेषं वदन्त्यधाध्यासम् ।
सोऽतस्मिंस्तदुद्धिः ॥ समजन्तुममां द्विधायमुपदिष्टः ॥ १८ ॥ एको ज्ञानाध्या-
सस्त्वन्योऽर्थाध्यास उच्यते च पुनः । अर्थाध्यासो द्वैधा स्वरूपसंसर्गभेदतः

१ द्वैरात्म्यम् । कृति पाठः ॥ २ गृहम् ॥ ३ हेतुत ईशमीभिः । कृति
अथर्वशिं ३० ॥ ४ स्थनयोर्भादो तृयोस्तथात पाठः ॥ ५ ममः सर्वः ॥

कथितः ॥ १६ ॥ अज्ञानविषयरज्ज्वहिरर्थाध्यासः समादृतः सद्भिः । रज्जुभु-
जङ्गज्ञानं ज्ञानाध्यासश्च सम्प्रोक्तः ॥ ३० ॥ आत्मन्यनात्मवर्गस्योक्तोऽध्यासः
स्वरूपतस्तस्य । संसर्गाध्यासः स्यान्नित्यमविद्याद्यनात्मनिवहे तु ॥ २९ ॥
अप्रत्यक्षाकाशे तलमलिनत्वादिकं च यद्बालाः । अध्यस्यन्ति परोऽव्यय एवम-
विद्याद्यनात्मकारोपः ॥ २२ ॥ यस्याभावेऽध्यासो भवेच्च तस्मादनाद्यनिर्वा-
च्यम् । अध्यासोपादानं मन्यत इह भावरूपमज्ञानम् ॥ ३३ ॥ एतमविद्याख्यं
पुनरन्योन्याध्यासरूपमनुबुद्ध्या । लौकिकवैदिकमुख्यव्यवहाराः स्युर्न सन्तु तेऽथ
यथा ॥ २४ ॥ खादिष्वहं विद्युत्स्येह नहि स्यात्प्रमातृताऽभावे । अस्याश्चेव
प्रमाणप्रवृत्तिनिचयोपपत्तिरपि न स्यात् ॥ २५ ॥ इन्द्रियमनुपादाय व्यवहारो
नापरोक्षमुख उदियात् । व्यापारोऽपिच खानां नेहाधिष्ठानमन्तरा सि-
ध्येत् ॥ २६ ॥ व्याप्रियते न च देहेनानध्यस्तात्मभावतः पुरुषः । न्यस्तेऽर्थे-
ऽसति भविता नासङ्गस्यात्मनः प्रमातृत्वम् ॥ २७ ॥ उक्तान्येवमविद्यावर्द्धि-
षयाण्यपि भवन्ति शास्त्राणि । एतन्नादिसमस्तप्रमाणवर्गाणि चेति तद-
वेहि ॥ २८ ॥ अविशेषाद्यत्यशुभिश्चार्थैः श्रोत्रादिकस्य संबन्धे । सत्यनुकूले
ज्ञाने यान्त्यभिमुखान्यथा निवर्तन्ते ॥ २९ ॥ संसाराद्यं सत्यः संलग्नः
स्वात्मनीति विभ्रान्तिः । येयमविद्या नात्मन आभासस्यैव संसृतिस्त्व-
पितु ॥ ३० ॥ एतद्विचित्रं वस्तुस्वरूपधारणमिहोहिता विद्या । आभासस्य
हि सिद्धाः सप्तावस्था इमा ऽनिरुच्यन्ते ॥ ३१ ॥ अज्ञानमेकमपराऽऽवरणा-
द्व्याऽन्या भ्रान्तिः परोक्षविदितं त्वपरोक्षबोधः । अन्यः शुचाविलय एव परो-
ऽतिहर्ष एता दशा 'भवत आहु हि बन्धमोक्षौ' ॥ ३२ ॥ पूर्वं स्मृता मनुज-
बन्धकतस्तु तिस्र उक्ताश्चतस्र इह मुक्तिकृतश्च पञ्चात् । दृक्प्रागभावसहितं
प्रवदन्ति मूलमज्ञानमेव नहि वेदम्यहमित्यमुख्य ॥ ३३ ॥ गत्वाऽपश्येन बहुधा विप-
रीतभावावह्यस्ति न स्फुरति चेति यदाह तत्त्वम् । तद्व्याकृतं त्रिदुरिहावृत्ति-
कार्यमार्या विक्षेपमेतमपि देहयुगानुबद्धम् ॥ ३४ ॥ आभास, शेषे नियतं खलु

१ निगद्यन्ते । पा० ॥ २ वृतिनामिका । पा० ॥ प्रकारपूर्वाक्षरस्य पिङ्ग-
लादिभिर्विकल्पेन गुरुत्वमुक्तम् । कुमारटासादिभिर्महाकविभिः प्रयुक्तं च ॥

अन्धकोऽस्य कर्तृत्वमैव मुख्यदुःखनिवन्धनं च । ज्ञानदृष्टेन लयमेव्यति सा
 क्रमेणामत्तावृत्तिः पुनरभानपदेतिता च ॥ ३५ ॥ नष्टेत्वभानमुख आवरणे
 स्वजीवत्वारोपनाशनशशाङ्गुलयं प्रयाति । कर्तृत्वमुख्यसमशोक इहैव संसा-
 राख्यस्ततः परमुदेत्यतिशय उक्तः ॥ ३६ ॥ यद्वत्त्वमेव दशमेो भवसीति
 व्याख्यास्यात्मन्युदेति धिग्गा त्वपरोक्षनाम्नी । तद्वद्विच्य शतशो विधृते-
 ऽयमात्मा प्रकृत्यथर्वणागिरार्थ उर्यति सिद्धिम् ॥ ३७ ॥ जायत्काले
 संविदो गोचरा ये शब्दस्पर्शाद्यास्तथाऽकाशमुख्याः । भिद्यन्ते वैचिन्त्यते-
 ऽन्योन्यमेते संविन्मात्रं भिद्यते नैकरूप्यात् ॥ ३८ ॥ एवं स्वप्ने ऽस्यायि नो
 वस्तु वेद्यं जायद्वेद्यं स्थाप्यतस्तद्विदाऽपि । संविद्वेदो न स्मृतः सैकरूपा
 सुप्नोत्थानं कुर्वतः पूरकस्य ॥ ३९ ॥ यः सौषुप्ताज्ञानबोधः स्मृतिः स्वात्सेयं
 प्रोक्ताऽत्रानुभूतार्थरूपा । तस्माद्वेद्यं तत्तमश्चावबुद्धं सम्यक् काले स्वाप्यये
 बोध एषः ॥ ४० ॥ अर्थाद्विबो नैव बोधात्कथञ्चित्स्वप्नज्ञानं रवा तदेवं
 भवेत्वा । संविन्नित्यनेऽपि च स्वप्नैका काले कस्मिंश्चित् हानिर्न वृद्धिः
 ॥ ४१ ॥ सेयं संवित्परमानन्द आत्मा परप्रेमास्पदमित्युच्यते यत् । अहं मा भूवं
 न भूयासमेवं प्रेमाऽऽत्मन्युद्वीक्ष्यते सार्व एषः ॥ ४२ ॥ तत्प्रेमात्मार्थं भवेत्स्वा-
 तिरिक्ते नान्यार्थं तद्वद्विता स्वात्मनीदम् । तस्मात्तत्स्यात्परमं तेन नित्या-
 त्मन उक्तैवं परमानन्दताऽस्य ॥ ४३ ॥ अनुगतं समवस्तुषु यत्परं निरपवाद-
 मिदं सदवेहि तत् । अधिगते सति तत्पद उच्चकैस्त्यज मृषाजगद-
 स्तिपदाश्रितम् ॥ ४४ ॥ तदनुशिष्टमहंपदलक्षितं स्वयमहं तदिति
 स्वग्रधारय । सदधिरोपितवस्तु तदात्मना विलयमेति मरौ दकधो-
 र्यथा ॥ ४५ ॥ यदिह चित्तमुखेन्द्रियसन्ततिव्यवहृतावुदितं परकारणम् ।
 निरुपधीतिश्चेऽतिप्रमाश्रयं तदवधारय निभंयमेां स्वयम् ॥ ४६ ॥
 विपदिश्रधिऋणमशेषकृत्यतमनन्तमनामयमद्वयम् । यदुपदिष्टमिव
 श्रुतिमस्तकैस्तदव०, ॥ ४७ ॥ यदनुभाति षमहोनिर्कुर्वकं रविशशि-
 प्रमुखं यदलेपकं । यश्चकुशायमनोविदितात्मकं तदव०, ॥ ४८ ॥ यत्

इदं निखिलं मतमंशुवत्पट इवाभरणं कनकदिके । यदनुविद्धजडं
स्फुरतीव च तदव० ॥ ४६ ॥ इति धृता मतिरप्यचलेऽख्ये निरभिमान-
बलेन विधूय च । सदसदाशयजालमियाल्लयं कतकधूलिरिवांशुनि स्वात्मना
॥ ५० ॥ धृतिमिमां न गुरोः करुणां विना क्वचिदुपैति पुमानपि कश्चन ।
चिदुपसर्तिवशादुदयत्यसाविति विभुं हृदयेशमनुव्रजेत् ॥ ५१ ॥ अपि दवि-
ष्टमिहेशक्रपालवः सपदि नेऽदयति ऽस्वचिदास्थितम् । यदि कपाःस्य
भवेन्नहि दुर्लभं क्वचन किञ्चन सेंटदुपास्यताम् ॥ ५२ ॥ प्रणवरूपपरा-
त्मविभावनादज इयात्स्ववशंवदतां लघु । बिभुनमस्क्रियया सहजा भवेदिति
घतज्जलिराह न तन्मृषा ॥ ५३ ॥ हरिः ॥ शिशुसमाख्यमुनीन्द्रपदाम्बुजसु-
तमरन्दभरीपविताङ्कुरा । असितक्रंधरतीर्थविनिर्मितामृतलता जयतां हृदुपा-
दगा ॥ ५४ ॥ ओ तत्सत् ॥ शान्तिः ॥

इत्यमृत कल्पलताख्या कैवल्यकंटली समाप्ता ॥

कालीपञ्चकम् ।

हरिः । ओ ॥ श्रुत्वा मातृर्निलीनाः सुगमुनिवचनात्स्वावमानं च सम्यक्कुण्य
त्कालाग्निरुद्रात्मकहरनिटिलाद्युत्थिता भैरवी या । ब्रह्माण्डव्यापूदेहा
भिदिभकरसहस्राधिका घोररूपा कण्ठेकालीसदा सा वितरतु करुणा-
द्रान्तरात्माशिवं मे ॥ १ ॥ लब्ध्वाऽजाज्ञां करीतुं दनुजकुलपतिं दारुकं
ब्राह्मणार्थं वेताल्यै संप्रतिज्ञाय च रुधिरमयीं शीधुमेनां प्रगृह्य । सार्धं षणमा-
तृभिर्ध्या हतकिरिपुपुं द्रागवाप त्रिभीमा कण्ठेकाली० ॥ २ ॥ युद्धे या
ब्रह्मदण्डं धिमुजति दनुजाधोऽश्वरे दारुकाख्ये ब्रह्मणी ब्रह्मणोऽर्थाःस्त्विति
समरतलात्सन्निवर्त्य स्वमात्रा । याचित्वाऽऽप्यास्य पत्न्या मनुयुगममुना
दण्डतस्तत्प्रयोक्त्री कण्ठेकाली० ॥ ३ ॥ भीत्या पातालमीतासुरवरपथमाकाश-
वाचाऽवबुध्वा सिष्णामूरक्तपूरे भुवनमपि रविं जिह्वा केशिकैश्च । या

१ ब्रह्मस्वरूपेण ॥ २ समीपस्थं करोति ॥

३ स्वरूपावस्थानमिति भावः ॥

स्थित्वाऽऽच्छाद्य रात्रीत्युपरि गतमसं प्रातिपज्जिह्वाखे कण्ठेकालो ॥ ४ ॥
 शूलायेकस्य खात्मास्य च भुवि तरसाऽऽविध्य तदुत्समुच्चै रक्ताक्ताङ्गाऽभवद्या-
 पुरदमयितुरात्माङ्ग्याऽर्भातिदात्री यामस्तोष्टेन्द्रमुख्यस्त्यह जनकगिरोऽ-
 स्मान्सुखं पाति यत्थं कण्ठेकालो ॥ ५ ॥ पञ्चकं भद्रकाल्या यः पठेद्विदम-
 नुत्तमम् । नैलकण्ठं तस्य भयं न भवेत्यर्चिदत्र च ॥ ६ ॥

इति स्तुतिमुक्तालतान्तर्गतं कालीपञ्चकं समाप्तम् ॥

हरिः । यमवायु समागमैकमुष्टिन्ययमद्वैतधुरंधरं दुरापम् । नयजेज्जन
 पित्रवत्सर्गं कश्चिच्छिशुनीमाऽवतु मां स पूज्यपादः ॥ १ ॥ य इलाङ्गणजा-
 द्विकान्तवासिप्रभतीनां कलिकालिकं भयं द्यम् । प्रणिपद्यति सत्यबुद्धिमेकः
 शिशुः ॥ २ ॥ कण्ठावकणालयं यमाहुर्गुटिकासिद्धिमुखस्य चैकवस्यम् ।
 अपि चिद्युसदं गिरीन्द्रसंस्थं शिशुः ॥ ३ ॥ इह पक्षिमया तपस्येकः करसं-
 स्थामलकीफलविभेदम् । उपदेक्ष्यति यः परात्मनिष्ठां शिशुः ॥ ४ ॥
 निशिचात्रभवत्युपारतेऽन्तर्द्विंश यस्मिन्निजकुण्डिकापहारी । न पदं चलितुं
 स्वयं शशाक शिशुः ॥ ५ ॥ किमिदं बहुभूतिकस्य वाये नहि शंशस्यत
 गव कश्चनेति । विपरीततया प्रवर्तितुं च शिशुः ॥ ६ ॥ सहजामृतधारया-
 ऽभिवृष्टं यमिनां यो विदधाति चित्तव्रतम् । निजबोधसमाख्यबीजवाप्यं
 शिशुः ॥ शिशु संज्ञमुनीन्द्रसप्तरत्नं तदतीताङ्घ्रिसरोजपद्पदेन । अस्तितादिक-
 कन्धरं गतमन्त्रा रचितं यः पठतीह मुख्यतेऽसौ ॥ ८ ॥

इति श्रीमदाराध्यपादसप्तकंसं

इति म्पाराज्यमर्थस्य कण्ठासुतादि-कारः, पण्डितपदाङ्गातिवर्णाश्रमि
 शान्तिनामपठ तीर्थश्रामिकृतिः-योगामृतकरी समाप्ता ॥

श्रीगणेशपंचकम् .

गंगायमीयुतिसुहृन्मयि सर्वदास्याद् गौर्यंयसूनुकरुणाद्द्रव्यगन्तपातः ।
 येनान्तरायपटलोमतित्वत्वं याति वांछाधिकं खलु फलं भुवनत्रयी द्राक् ॥ १ ॥
 उच्छूनतां व्रजति सर्वचराचरांकबीजप्ररोहजननीक्षतिकर्मयोगात् । यस्य स्थतः
 स्फुरदखण्डचिदेकभूषः स प्रत्यहं गणपतिः प्रतिभां क्रियात्रः ॥ २ ॥ विद्या-
 धिराज्यकमलाधिगमे तु सा मे कुम्भस्थलीमुकुरभावमुपैतु साक्षात् । वैनारकी
 समकलाकलनामिवैके नित्यं त्रिविष्टपसदो रचयन्ति यत्र ॥ ३ ॥ श्रीरत्नगर्भ-
 गणनाथ भवन्पदांशुजन्मोदरायिमरान्ध धुरंधरं माम् । क्षिप्रप्रसादिद्विषुदां-
 कित पालय त्वामाधारशक्तिविधिनाऽमृतदिग्धमोडे ॥ ४ ॥ शुषडापजापद-
 भिलिप्सितवस्तुज्ञातसंपूर्णभर्मकलशं कुशलं विदध्यात् । हेरंखनाम शिवयोः
 परमेकमाम् प्रेमायिमं किमपि धाम दिविस्थितं सत् ॥ ५ ॥ श्रीनीलकंठ-
 तीर्थस्वाम्यंघ्रिसेवात्सन्मतिः । शिवप्रसाद नामेदमकरोत्सज्जनार्चकः ॥ ६ ॥
 शिवम् ॥

शुद्धपत्रम् ॥

पृष्ठ०	पं०	शुद्धपाठः
१	१	‘सर्वात्कृष्टं’
४	१	नामं ‘दिवसगमने’ इति स्खलितम्
७	८	‘गात्र’मीडे
१०	१८	‘विभुः’स्यात्
१०	८	‘त्यशनि’
११	१९	‘पनय’ता’द्
११	२३	‘नुत्तेन्द्र’
११	१	‘रिपु’हन्ता
१२	१०	न्याया’त्’